

NOVEJŠA RAZISKOVALNA IN PEDAGOŠKA PRIZADEVANJA TER DOSEŽKI KATEDRE ZA DIDAKTIKO GEOGRAFIJE NA LJUBLJANSKI UNIVERZI

dr. Jurij Kunaver

Hubadova 16, SI-1113 Ljubljana

e-mail: jurij.kunaver@siol.net

Pregledni znanstveni članek

COBISS 1.02

Izvleček

Prispevek obravnava nekatera vprašanja razvoja didaktike geografije ob 90-letnici Oddelka za geografijo in izobraževanja učiteljev geografije, ki je na ustanovi med najbolj uravnoteženimi. V zadnjem času narašča zanimanje za raziskovanje na tem področju, obravnavamo pa tudi dileme, kot je uveljavljanje predmeta v šolskem kurikulumu in naloge geografije kot šolskega predmeta v mednarodni skupnosti.

Ključne besede: didaktika geografije, kompetence učiteljev, stalno spopolnjevanje, Ilešičevi dnevi, Društvo učiteljev geografije Slovenije, revija Geografija v šoli, mednarodno sodelovanje

RECENT RESEARCH AND TEACHING ACTIVITIES AND ACHIEVEMENTS OF THE GEOGRAPHY TEACHING PROGRAMME AT THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA

Abstract

This article looks at some of the most important issues relating to the development of geography education and the training of teachers of geography on the occasion of the 90th anniversary of the Department of Geography at the University of Ljubljana. In the near past interest has grown in further conducting research in this field and in improving the training, mentioned above, although it is rather balanced. The departmental scholars are nationally and internationally known, as well.

Key words: geography education, programme, teacher qualifications, continuing education, Ilešič Days, Society of Geography Teachers of Slovenia, journal School Geography, international cooperation

I. UVOD

Didaktike geografije na našem oddelku in njenega razvoja smo se pregledno lotili že dvakrat, in to v *Delih* 6 in 14 (Kunaver 1989; 1999). Pred nami je torej naloga oceniti, kako se je ta aplikativna zvrst in nekakšno 'ogledalo' celotne geografije razvijala zadnjih deset let, saj so se tako v stroki kot v družbi v tem času zgodile različne spremembe, pojavili pa so se tudi novi akterji. To pot nimamo namena lotevati se prav vseh najbolj aktualnih vprašanj didaktike geografije in njene podaljšane roke, šolske geografije, kot smo to storili v preteklosti, pač pa le nekaj izbranih aktualnih tem. Ne moremo pa se povsem izogniti nekaterim večnim, a tudi ključnim problemom, ki spremljajo razvoj obeh področij in izobraževanja ter šolstva sploh, ki smo jih morda v preteklosti že omenili, a so še vedno aktualni. Ob tej priložnosti tudi ne smemo pozabiti, da se na ljubljanski univerzi usposablja učitelji geografije že celih devetdeset let.

Seznam imen, ki se poglobljeno ukvarjajo s teoretičnimi in praktičnimi vprašanji šolske geografije, se uspešno veča z vedno novimi, mlajšimi strokovnjaki, s čemer se širi raziskovalna baza in zanimanje za didaktiko geografije, kar je vsekakor razveseljivo dejstvo. Oddelek s svojo katedro za didaktiko geografije v Sloveniji tudi ni več sam oziroma edini, saj se uspešno uveljavljajo tudi kolegi v Mariboru. Za naš oddelek pa lahko mirno ugotovimo, da se je znanstvenost didaktike geografije uspešno zasedrala in uveljavila. To je tudi zasluga dejstva, da sta za resno delo in rezultate na slehernem področju potrebna ne samo redno delovno mesto, ampak zlasti kontinuiteta, pa tudi dovolj široke možnosti za izbiro najboljših univerzitetnih sodelavcev. Kar zadeva visokošolske učitelje za didaktiko geografije je verjetno najboljše, če zrastejo postopno iz lastnega raziskovalnega dela na tem področju, kot to potrjuje sedanje stanje. A tudi 'priučenost' učitelja ni najslabša varianta, o čemer pričajo mnogi primeri iz preteklosti, tudi primer podpisanega. Eden prvih pogojev uspešnosti na področju didaktike geografije pa je čim boljše poznavanje celotne stroke, če je mogoče tudi enega ali več ožjih geografskih področij. Pri specialni didaktiki si je namreč za ustvarjanje miselnih pojmovnih predstav in medsebojnih vzročnih povezav pogosto treba pomagati s primeri, naj bodo iz fizične ali družbene ali regionalne geografije.

Za razvoj didaktike geografije je na našem oddelku značilno še nekaj, česar ne smemo pozabiti. Ves čas, od stalne zasedbe mesta učitelja didaktike geografije leta 1986 pa vse do danes, je veljalo, da imajo študenti geografije pri tem predmetu zagotovljeno 'zadostno' število ur predavanj in vaj. Zlasti so pomembne hospitacije in še morda bolj nastopi, ki jih imajo študenti geografije na Filozofski fakulteti več kot na ostalih oddelkih. Da je to uspelo, je povezano z vztrajnostjo, doslednostjo in solidnostjo študijskega načrta ter njegovim uresničevanjem ter s prepričanjem, da je treba bodočim učiteljem ponuditi čim boljšo popotnico za njihovo prihodnost in prihodnost šolske geografije. Medtem ko je uvodničar ob 70-letnici oddelka še samokritično priznal, »...da je krčenje pouka geografije...lahko ne samo posledica načina geografske vzgoje in izobraževanja...ampak tudi podzavestnega podcenjevanja šolske geografije...« (Plut 1989, 5), so take ocene nešolskih geografov pozneje komaj še slišne. Zato je za uspehe katedre za didaktiko geografije pomemben tudi odnos vsega oddelka in geografske srenje do tega geografskega podpodročja, v katerem se geografija kot znanost in stroka uveljavlja najbolj množično in vsakodnevno ter kjer je naj-

bolj na oče javnosti. Zato smo lahko zadovoljni, da je vsaj v zadnjem času bolj ali manj prevladala zavest, kako univerzitetne in znanstvene geografije ne more biti brez njene šolske, izobraževalne in aplikativne plati, in predvsem obratno. V zadnjem desetletju namreč ni bilo ravno malo članov oddelka, ki so odigrali pomembno vlogo v raznih komisijah, npr. v republiški maturitetni komisiji za geografijo (F. Lovrenčak, M. Špes, D. Ogrin). Priznati pa je treba, da je oddelek pri teh prizadevanjih vseskozi imel tudi bolj ali manj odkrito podporo fakultete in zlasti nekaterih nosilcev 'pedagoško-psiholoških' predmetov, npr. v osebi B. Marentič Požarnik, za kar ji tudi na tem mestu izražamo vse priznanje. Med drugim je z lastnim prispevkom *Vpetost v sodobna pojmovanja učenja in pouka – nujnost in hkrati izziv za geografsko izobraževanje* (2005) sodelovala tudi v knjigi *Slovenska šolska geografija s pogledom v prihodnost* (Kunaver 2005).

2. SKRB IN POGOJI ZA KAKOVOST ŠTUDIJA

O tem smo deloma že spregovorili. Nekaj besed posvetimo tudi kakovostnim spremembam, ki so se zgodile v zadnjih letih, zlasti o večjih možnostih študentov za izbiranje čistih ali pa mešanih didaktičnih tem za diplomska dela. **Prve diplomske naloge, katerih del je obsegal tudi didaktično geografsko analizo**, so se na oddelku pojavile leta 1990. V času učiteljskega delovanja pisca tega prispevka je bilo med 1990 in 2001 izdelanih skupno 45 diplomskih del, med katerimi je bilo manjše število nalog sestavljeno iz dveh delov, iz prvega z geografsko analizo določenega problema in iz drugega, aplikativnega, z obravnavanjem načina in možnosti šolske uporabe iste snovi. Ostala diplomska dela so obravnavala različne bolj ali manj čiste didaktično geografske probleme. Takrat je bila vloga računalnika pri pouku geografije še novost, deloma tudi video, oziroma smo s tem skušali vzpodbujati bodoče učitelje za njihovo čim pogostejšo rabo. Nekaj diplomskih del je bilo posvečenih tudi varstvu okolja, dalje terenskemu delu in tematskim učnim potem, precej je bilo diplomskih del, ki so prispevala k teoriji in praksi geografskih učbenikov oziroma priložnikov, saj je bil to morda najplodnejši čas izdaje vsakovrstnih učbenikov in smo bili tudi visokošolski učitelji tesno povezani s to kampanjo. Naj mimogrede omenimo samo najzahtevnejšega in sicer *Občo geografsko za 1. letnik gimnazije* (Kunaver in sod. 1995), pri katerega pisanju in nastanku smo z oddelka sodelovali kar štirje člani. Nekaj diplomskih del se je lotevalo tudi stanja pouka geografije pri zamejskih Slovencih, oziroma v sosednji državi Italiji. Pokazale so, da je geografski pouk tudi v naši bližini lahko močno različen, žal celo izrazito skromnejši od našega, kar nikakor ne more prispevati k dobri medsebojni obveščenosti, spoštovanju in sodelovanju med sosednjimi narodi.

V sedmih letih delovanja naslednice, T. Resnik Planinc, se je nadaljevala podobna praksa prevzemanja diplomskih tem, le da so se teme prilagodile novejšemu aktualnemu dogajanju v didaktiki oz. šolski geografiji in v družbi sploh. Tako lahko npr. izpostavimo naslednje teme, ki se nam zdijo še posebej zanimive, kot so didaktična vrednotenja učnih vsebin, učnih stilov, učnih poti, geografskega prostora za potrebe pouka geografije, didaktično vrednotenje geografskega izobraževanja za osebe s posebnimi potrebami, E-izobraževanje in uporaba interneta pri pouku, geografija pri maturi, zamejski Slovenci v učnih načrtih, povezovanje pouka geografije in zgodovine itd.

Skupaj s 34 diplomskimi deli pod mentorstvom naslednice je bilo na oddelku doslej izdelanih skoraj 80 diplomskih del z vsebino iz didaktike geografije. Nekaj teh del je odmevalo tudi v geografskem tisku. Kot novost je mogoče ob tej priliki povedati, da lahko v okviru bolonjskega študija študenti v bodoče izdelajo diplomsko delo iz meddisciplinarne problematike na dveh oddelkih hkrati, kar je pomemben prispevek k razvijanju meddisciplinarnosti na področju izobraževanja.

Še najbolj pa so se v didaktični teoriji in praksi uveljavili tisti, ki so bodisi **magistrirali ali doktorirali** iz te snovi. Magistrantov je bilo doslej deset (Maljoku Šerif 1979, Slavko Brinovec 1981, Marija Košak 1988, Vojka Stepančič 1988, Karmen Kolenc Kolnik 1992, Maja Umek 1990, Tatjana Resnik Planinc 1998, Sabina Popit 2000, Eva Konečnik Kotnik 2001 in Irma Gabrovšek 2006); nekateri od njih so pozneje nadaljevali svoje raziskovalno delo tudi v obliki doktorata. Trenutno so v delu tri magistrske naloge. Doslej je iz področja didaktike geografije doktoriralo skupno šest posameznikov, eden od njih še pri pokojnem J. Medvedu (Ivan Malkoč 1980), štirje so doktorirali med 1990 in 2002 (Karmen Kolenc Kolnik 1997, Maja Umek 2001, Tatjana Resnik Planinc 2001 in Sabina Popit 2002).

Ob tej priložnosti naj poudarimo tudi **pomen raziskovanja preteklosti slovske šolske geografije**, kar je bilo doslej zanemarjeno področje. Študija R. Bratca Mrvarja o Blažu Kocenu (2000) je imela velik odmev in je vzpodbudila različna prizadevanja, od znanstvenega simpozija pri Slovenski matici in izdaje zbornika (Kunaver 2009a) do živahnega delovanja za ohranitev Kocenove dediščine in spomina v njegovem rojstnem kraju Ponikvi pri Šentjurju oziroma Hotunju. Pomena slovenskih geografov druge polovice 19. st. so se že pred časom zavedli tudi na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU s študijo o Mateju Cigaletu in njegovem atlantu (Atlant 2005). Na pobudo rojakov je prišlo tudi do obuditve spomina na Janeza Jesenka iz Poljan v Poljanski dolini ob 150-letnici njegovega rojstva (oktober 2008), na kar geografi sprva sploh nismo bili pozorni. Tudi Slovenska matica je na našo pobudo počastila spomin nanj z okroglo mizo in objavila daljši zapis (Bratec Mrvar in sod. 2009). Za podrobnejšo obravnavo in historično analizo je ostalo še precej slovenskih geografov iz časa pred I. svetovno vojno, med njimi zlasti Fran Orožen, pisec prve slovske metodike (didaktike) geografije, kar je vredno najmanj diplomske naloge.

3. SKRIB ZA IZOBRAŽEVANJE IN RAST UČITELJEV TER NJIHOVIH KOMPETENC

Z zanimanjem študentov in že diplomiranih geografov za **nadaljni študij v obliki magistriranja ali doktoriranja** ne moremo biti preveč zadovoljni, saj zgoraj omenjeno število ni ravno izstopajoče, vmes pa so učitelji prava redkost. Neizkoriščena je tudi možnost sicer neobstoječega, a predlaganega specialističnega študija, ki bi lahko trajal samo eno leto, kar bi bilo za učitelje še bolj sprejemljivo. Vzrok za to lahko iščemo predvsem v okolju in pogojih delovanja posameznikov v šolah, ki bi potrebovali za dokaj zahtevno in naporno magistraturo ali doktorat bistveno več konkretne podpore in vzpodbude. Za kaj takega pa so naše šole preslabo organizirane in preslabo finančno podprte ter preslabo ozaveščene. Predvsem pa bi bilo najprej treba odgovoriti na vprašanje, ali se v našem šolstvu sploh dovolj podpira znanje učitelja, ne samo tisto, ki ga ta nujno potrebuje za opravljanje poklica, pač pa zlasti

in predvsem tisto širše, tudi interdisciplinarno, ki bi lahko predstavljalo dodatno podporo in vzpodbudo njegovemu pomembnemu pedagoškemu poslanstvu. Ali z drugimi besedami, da bi **čim več učiteljev lahko zajemalo svoje strokovno znanje iz čim bolj polne vreče** in ga zato čim lažje in čim obilneje posredovalo učencem. Za kaj takega pa je potreben najprej kakovosten osnovni študij, pozneje pa stalno izpopolnjevanje, a ne samo usmerjeno strogo operativno in storilnostno, pač pa v študij temeljnih geografskih panog. Še najboljše bi bilo, da bi bili učitelji v okviru stalega spopolnjevanja sposobni in voljni opraviti manjše ali večje raziskovalne naloge, ki bi jim dale tako samozavest kot znanje. To je ena od najosnovnejših oblik izkustvenega učenja, ki ga ne more nadomestiti nobena druga oblika učenja.

Zgornjim vprašanjem smo se nekateri didaktiki na oddelku v preteklosti večkrat posvetili, saj »... smo bili na ta problem opozorjeni tudi z izkušnjami v najbolj razvitih državah, kjer se še posebej kvarjajo s starejšimi učitelji... ter z odsotnostjo mnogih starejših kolegov na strokovnih zborovanjih, seminarjih in predavanjih in njihovo splošno zadovoljevanje z znanjem, doseženim še v času študija.« (Kunaver 2002).

V istem prispevku smo ugotovili, da:

- je za pedagoško uspešnost pomembna tudi učiteljeva samopodoba, od katere so vsaj pripadnost, kompetentnost in poslanstvo tesno povezani tudi z ožjo stroko, ki ji učitelji pripadajo in jo predstavljajo;
- je samopodoba naših učiteljev geografije glede lastnega znanja in usposobljenosti morda za spoznanje preoptimistična in bi bila zato potrebna nekoliko večja samokritičnost;
- so oblike stalnega spopolnjevanja učiteljev in sistem podeljevanja nazivov omogočili praktično vsakomur, da napreduje na svojem delovnem mestu, tudi s samo minimalnim vlaganjem v znanje;
- je zadovoljstvo z doseženim najvišjim statusom v karieri, po katerem ni nobenega napredovanja več, lahko neposreden povod in vzrok za pričetek stagniranja na delovnem mestu, ... kar je lahko negativno tako za učitelja kot tudi za stroko;
- je značilno spoznanje o poskusih zniževanja kriterijev in ravni znanja med učitelji, v zanikanju potrebe po poznavanju določenih vsebin, zlasti iz navidez težjih področij naravoslovja, kot je npr. geologija. Za nekatere učitelje so 'nepotrebne' celo vsebine iz gospodarstva, mednarodne delitve dela, kriznih žarišč v svetu, poznavanja hrane, nastajanja in oblikovanja Zemljinega površja, tipov prsti in horizontov, jezikovne in verske sestave, ali podrobnejša obravnava prometa, surovin in energije ter kartografskih projekcij (Resnik Planinc 2001, 138–140). V času kurikularne reforme so se učitelji na primer precej množično izrekli zoper obravnavanje mokrišč, kar je bil odraz popolnega nepoznavanja njihovega pomena;
- so mnogi učitelji žal hitro tudi pripravljeni nekritično sprejeti vsako preuranjeno zahtevo po opuščanju posameznih strokovnih terminov, ki da so zastareli;
- sta vzgoja in izobraževanje tako pomembni dejavnosti, da se moramo čim pogosteje vprašati, ali ravnamo prav, ali so naši postopki pravilni, ali imamo dovolj in pravega znanja in kako ga posredujemo. Samozadostnost in samozadovoljstvo vodita kvečjemu v rutino in v stagnacijo;
- se za učiteljski poklic odločajo posamezniki z različnimi osebnimi, strokovnimi in pedagoškimi lastnostmi ter znanjem. Tako kot odlična strokovna podkovanost ni vedno

vnaprejšnje zagotovilo za najboljše pedagoške rezultate, je obratno lahko pedagoško uspešen tudi strokovno šibkejši učitelj, a pod pogojem, da se zaveda svojih pomanjkljivosti in jih sprti popravlja;

- je osnovna prednost vendarle strokovna usposobljenost ali kompetentnost (ta po Jarvisu 1983 obsega vse vidike učinkovitosti oziroma, da za dobro prakso stoji dobra teorija. Vse to je povezano s standardizacijo znanj, spretnosti in drugih kvalitete, ki naj bi jih imeli učitelji, kar je glavna značilnost procesa profesionalizacije učiteljskega poklica, ki že nekaj časa poteka v Evropi (Resnik Planinc in Kosten Zabret 2006);
- je za uspešnost in uveljavljanje predmeta oz. stroke v družbi oz. v šoli pomembno zdravo in enakopravno sodelovanje geografov na vseh ravneh, od osnovne šole do univerze, v obliki stalne izmenjave znanja, mnenj in izkušenj. Saj tudi šolniki lahko ponudijo vrhunskim strokovnjakom svoje izkušnje, kot se je izkazalo tako v najrazvitejših državah, kot tudi pri nas. A predpogoj je medsebojno spoštovanje in priznavanje specifičnosti delovnih pogojev, priznavanje vladavine znanja in priznavanje potrebe po stalnem lastnem študiju in izpopolnjevanju;
- je eden od predpogojev za zgornje dobra organiziranost šolskih geografov, kar smo z Društvom učiteljev geografije Slovenije (DUGS) do neke mere že dosegli;
- bi bilo nekoliko bolj zahtevno in nadzorovano strokovno delo v okviru organiziranega stalnega spopolnjevanja bi bilo samo v korist učiteljem geografije;
- med šolnikom in znanstvenikom ne bi smela biti prevelika razlika, saj je znanost mogoče mnogo lažje razumeti, če si ji bliže.

Tako smo razmišljali pred slabimi desetimi leti. In danes? Danes večinoma govorimo o **kompetencah učitelja**, v mislih pa imamo precej podobne stvari kot nekoč, čeprav naj bi bilo geografsko izobraževanje na pragu velikih sprememb? Poleg 'čistih' geografskih vsebin bo poudarek na socioloških, psiholoških, političnih in kulturnih vidikih učenja in poučevanja geografije in na praktičnih izkušnjah ob tesnem sodelovanju s šolami. Študij mora torej ponuditi stimulativen program akademskega študija v prepletu s praktično poklicno izkušnjo, študenti morajo imeti možnost razvijati svoje lastno znanje, spretnosti in zaupanje s poudarkom na nepristranskosti, vseživljenjskem učenju, mednarodno primerljivem izobraževanju ter na delu temelječem učenju. Rezultati raziskave potrjujejo prepričanje, da morajo kompetence učitelja geografije izhajati iz vrednot, znanja, kurikulumu, učenja ter učnih stilov – torej vsega, kar podpira in stremi k dobremu pedagoškemu delu (Resnik Planinc in Kosten Zabret 2006).

Avtorici v svoji raziskavi poleg splošnih kompetenc omenjata tudi specifične spretnosti, ki naj bi jih pridobili že zaposleni učitelji, »kot je npr. sposobnost hitrega in učinkovitega odziva na specifične zahteve uporabnikov, prevajanje izobraževalnih zahtev v ustrezno ponudbo.« ipd. Učitelji morajo sprejeti nekatere nove vloge, nekatere prejšnje pa spremeniti ali opustiti. Posebno vlogo dobivajo zlasti izobraževalci bodočih učiteljev ali učitelji-mentorji. V tej zvezi avtorici trdita, da sedanje stanje »kakršnemu smo priča danes, ni pošteno ne do učiteljev-mentorjev in ne do študentov. Visokošolske izobraževalne ustanove brez pomoči odgovornih državnih institucij, ustrezne finančne politike in prerazporeditve s strani države predpisanih normativov dela učiteljev same ne bodo kos zahtevam sodobnih izobraževalnih trendov za

učitelje mentorje.«. **Bodočega učitelja je torej potrebno opremiti s kompetencami za začetek dela, hkrati pa ga motivirati za nadaljnji profesionalni razvoj v vsej učiteljski karieri** (Resnik Planinc in Kosten Zabret 2006).

Slednja ugotovitev je sicer naravnana aktualno in sodobno, a v bistvu samo precizneje ponavlja že precej pred tem bolj ali manj jasno zapisane premise, zahteve in zakonitosti učiteljskega poklica, še posebej za učitelje geografije.

4. RAZISKOVALNA PRIZADEVANJA, PROJEKTI IN MEDNARODNO SODELOVANJE

Že doslej smo obširno pisali o naših mednarodnih stikih in spremljanju mednarodnih tokov in trendov na tem področju (Kunaver 1999). V zadnjem desetletju se je vse to še poglobilo, zlasti od sprejema Slovenije v Evropsko unijo. Takrat, 6. maja 2004, ob vstopu Slovenije v EU, je DUGS na poljanski gimnaziji organiziral pristrčno strokovno in kulturno prireditev ter družabno srečanje učiteljev geografije, katere vrhunec je bilo predavanje prof. dr. Hartwiga Haubricha z naslovom *Nova Evropa, ideje in cilji za pouk geografije*. Stiki s tem pomembnim evropskim strokovnjakom za vprašanja didaktike geografije in pospeševalcem ter zagovornikom geografije v šoli so se uspešno pričeli leta 1993 na našem prvem mednarodnem simpoziju o didaktiki geografije na Oddelku za geografijo, in še kar trajajo. Medtem je prof. Haubrich postal tudi dobitnik Kocenovega priznanja (22. septembra 2005). Zaradi svojega neumornega, plodnega in izjemno pomembnega delovanja v korist razvoja šolske geografije v svetovnem merilu pa je jeseni 2008 prejel tudi častni lavreat, najvišje priznanje Mednarodne geografske unije. Prof. dr. Hartwiga Haubricha upravičeno štejemo za prijatelja Slovenije in slovenskih geografov, da pa je persona grata med geografi v številnih drugih evropskih in neevropskih državah se razume samo po sebi.

Pri tem in drugih mednarodnih sestankih in stikih smo imeli 'šolski geografi' z oddelka pomembno vlogo. Tudi pri 4. mednarodni konferenci o evropski dimenziji v tranzicijskih državah srednje, jugovzhodne in vzhodne Evrope, ki je bila v Mariboru leta 2001. Brez prekinitve pa se vsaki dve leti udeležujemo zasedanj EUROGEO, stalne evropske konference društev učiteljev geografije. Prav tako smo vključeni v HERODOT, evropsko mrežo, ki povezuje visokošolske geografske ustanove (2002–2009) ter sodelujemo v odmevnih mednarodnih projektih kot je bil npr. R.A.V.E. (Raising Awareness of Values of Space, 2004–2007).

5. ILEŠIČEVI DNEVI IN STALNO SPOPOLNJEVANJE UČITELJEV GEOGRAFIJE

Na kratko spregovorimo tudi o oblikah stalnega spopolnjevanja učiteljev, k čemur smo na oddelku z ustanovitvijo **Ilešičevih dnevov leta 1987** po našem prepričanju veliko doprinesli. Toda oddelek si je za stalno izobraževanje učiteljev geografije prizadeval že pred tem z organizacijo različnih seminarjev za učitelje. Od ustanovitve dalje smo Ilešičeve dneve organizirali vsako leto, kar se je vsaj nekaj let obneslo in je bila tudi udeležba na višini.

Na zelo podoben način druženja šolskih geografov smo naleteli tudi v Veliki Britaniji, na Hrvaškem in še kje. V okviru Ilešičevih dnevov so organizatorji lahko vabili k nastopom različne strokovnjake, največ iz visokošolskih in znanstvenih vrst geografov, a tudi politike in gospodarstvenike. Udeleženci so na tak način dobili širok pregled nad znanstvenimi dosežki, a tudi nad aktualnimi družbenimi dogajanja in procesi. To je bila priložnost ne samo za srečanje geografskih pedagogov različnih generacij in za izmenjavo izkušenj in mnenj, pač pa tudi za družabna srečanja in podeljevanje priznanj. Ilešičevi dnevi so na tak način uspevali kakšnih petnajst let, ko so se pojavili prvi znaki, da tako gladko ne bo šlo več naprej. Najprej je Zavod RS za šolstvo nekajkrat organiziral inozemske ekskurzije za učitelje geografije prav v času Ilešičevih dnevov. To je bil jasen signal, da Ilešičevi dnevi dobivajo konkurenco, še več, da nekateri pomena takih oblik srečevanja čim več slovenskih učiteljev geografije takrat niso v celoti **niti razumeli niti cenili**.

Da bi uskladili različne težnje, potrebe in ponudbe na področju stalnega spopolnjevanja učiteljev geografije smo pozneje v okviru razširjene predmetne skupine za geografijo v ta namen organizirali sestanek predstavnikov sodelujočih organizacij in ustanov, a z le delnim uspehom. V okviru takratne Zveze geografskih društev Slovenije smo določili tudi **vrstni red geografskih zborovanj**, tako da so Ilešičevi dnevi vsaki dve leti, vmes pa Melikovi dnevi in zborovanje slovenskih geografov.

Današnje stanje na področju stalnega spopolnjevanja je vsaj glede Ilešičevih dnevov tako, da z njim ne moremo biti povsem zadovoljni. Kajti finančna podpora ministrstva je takorekoč usahnila, učitelji pa se udeležujejo ali se morajo udeleževati vseh mogočih vrst drugih seminarjev, tudi po službeni dolžnosti, da naberejo potrebne točke in da najprej slišijo tisto, kar jim pri njihovem delu navidez najbolj koristi. Ker je število dni, ki jih imajo na razpolago v ta namen, strogo omejeno, je jasno, da jim za udeležbo na drugih izobraževalnih prireditvah, tudi za Ilešičeve dneve, ostane bolj malo možnosti. Čeprav današnji Ilešičevi dnevi po udeležbi zdaleč niso več tisti iz devetdesetih let, pa jim udeleženci še vedno priznavajo najvišjo kakovost. Vsaj za take Ilešičeve dneve, če ne bolj množične, si je še naprej vredno prizadevati, saj so lahko na eni strani ne samo najboljše ogledalo dosežkov stroke, ki se mora zlasti na univerzah dokazovati dobesedno dnevno, in na drugi strani priložnost za izmenjavo izkušenj med učitelji, za druženje in za spodbujanje medsebojnega sodelovanja, solidarnosti in zgledovanja. Zato se Ilešičevim dnevom tudi v prihodnosti nikakor ne bi smeli odreči, saj zaradi sestave predavateljev lahko nudijo **najkakovostnejše stalno spopolnjevanje**.

6. SODELOVANJE ODDELČNIH DIDAKTIKOV S PEDAGOŠKO PRAKSO

Iz lastne izkušnje lahko povemo, da **smo se v času kurikularne reforme krepko angažirali pri vodenju predmetne kurikularne komisije za geografijo (1995–1999)** in se takrat trdo borili za status geografije, zlasti v srednji šoli. A to ni koristilo samo predmetu v šolah in učbeniški literaturi, katere kakovost se je močno popravila, pač pa tudi vsem, ki smo se kot člani predmetne kurikularne komisije dobesedno 'kalili'. Nekateri člani komisije smo pozneje postali člani razširjene predmetne skupine za geografijo (RPSG) pri Zavodu RS za šolstvo (1999–2006). Ta neposredni stik teorije s prakso je pisec teh vrstic doživeljal

kot dragoceno izkušnjo, ki mu je prišla zelo prav pri vsakdanjem delu na fakulteti. A ne samo to, RPSG je bila učinkovit strokovni forum za razreševanje vsakovrstnih problemov in dilem šolske geografije ter mesto, kjer smo si koristno izmenjavali mnenja in izkušnje. Med drugim se spominjam tudi prizadevanj za učbenik ekonomske geografije, ki je bil že skoraj napisan, a je pozneje, verjetno tudi zaradi ukinitve RPSG, postal žrtev premajhne zavzetosti za kakovostni pouk geografije na ekonomskih srednjih šolah. Skratka, RPSG je posebajala sožitje prakse, ki so jo predstavljali v komisiji prisotni učitelji iz vseh ravni šolanja, strokovnjaki iz Zavoda RS za šolstvo in predstavniki univerze, konkretno z Oddelka za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Morda lahko kot uspeh geografije v času po kurikularni reformi štejemo tudi **članstvo v Svetu RS za splošno izobraževanje** in njegovih strokovnih komisijah za osnovno in srednjo šolo (T. Resnik Planinc, 2002–2008), kajti naš predmet desetletja pred tem ni imel neposrednega zastopnika v uradnih republiških telesih. Zgornje navedbe o vlogi oddelčnih didaktikov v okviru republiških teles z ničemer ne zmanjšujejo pomena in vloge drugih slovenskih didaktikov geografije v podobnih telesih, zlasti kolegov/ic iz Maribora.

7. REVIIJA GEOGRAFIJA V ŠOLI IN KAKOVOST OBJAVLJANJA STROKOVNIH IN ZNANSTVENIH PRISPEVKOV S PODROČJA ŠOLSKE GEOGRAFIJE

Revijo *Geografija v šoli* je ustanovil naš oddelek leta 1991 kot odmev Ilesičevih dni. Tudi to je bil eden od pomembnih prispevkov k razvoju slovenske didaktike geografije in geografskega šolstva. Od četrte številke dalje (1995) je revija sporazumno prešla v upravljanje in uredništvo Zavoda RS za šolstvo, ki je prevzel skrb za izdajanje vseh podobnih slovenskih predmetnih didaktičnih revij. Od takrat do danes jo urejuje ista urednica – Nevenka Cigler. Po tolikem času izhajanja je nastala manjša raziskava o znanstveni in strokovni ravni revije, ki je objavljena v zadnji številki revije (Kunaver 2009b). Iz nje povzemamo, da bi bilo reviji v prihodnje koristno postaviti nekoliko zahtevnejše okvire in pogoje izhajanja. »Revija, ki skrbi za izobraževanje t.i. nacionalne kadrovske baze na področju šolske geografije, z eno besedo vseh ali vsaj večine slovenskih šolskih geografov, mora ali bi morala tako kot vsaka druga podobna revija, stremeti za čim večjo objektivnostjo, znanstveno neoporečnostjo, mednarodnostjo, samokritičnostjo ter primerljivostjo svojega poročanja... Vse to v dobršni meri sicer dosega, a vendar med večje pomanjkljivosti štejemo zlasti ... nedosledno citiranje do skoraj popolne odsotnosti znanstvenega aparata. Naslednja je ... pomanjkljiva oziroma nepopolna uporaba obstoječih virov in literature. Tudi od posameznih gostujočih avtorjev iz nešolskih vrst, katerih sodelovanje je več kot dobrodošlo in bi jih lahko bilo še več, je treba zahtevati, da za učitelje pišejo dovolj izčrpne, a hkrati razumljive in uporabne strokovne članke, ki pa jim ne sme manjkati zgoraj omenjene objektivnosti in znanstvene kritičnosti.«

Odpri smo tudi problem odločanja učiteljev geografije za objavlanje v reviji in vprašanje kakovosti njihovih pisnih izdelkov. Prepričani smo namreč, da je med učitelji še dovolj potencialnih piscev, ki jih je treba čim bolj opogumljati za te vrste pojavljanja v strokovni javnosti, a ne samo zaradi nabiranja točk, ampak preprosto zaradi lastnega izobraževanja, zaradi prenašanja znanja in izkušenj na druge in, ne nazadnje, tudi zaradi samopotrjevanja.

A *Geografija v šoli* ne more biti prvenstveno namenjena samo njihovim objavam, pač pa vsem, tudi znanstvenim in raziskovalnim, saj je trenutno uvrščena v nekakšen srednji položaj med podobnimi revijami, to je, da ima strokovno-znanstveno veljavo. Pomembno je, da se revija še naprej obdrži na tem položaju, a tak status ni priznan avtomatično. Zato se bo tudi v prihodnje zanj treba truditi, sicer se je bodo nekateri avtorji, ki za svojo znanstveno in pedagoško kariero potrebujejo točke, še bolj izogibali kot doslej. Zgornje kritične vrstice so namenjene izključno nadaljni rasti *Geografije v šoli*, kar smo si dovolili glede na vlogo oddelka pri njenem nastanku. Da pa je revija že doslej odigrala izjemno pomembno vlogo med slovenskimi učitelji geografije, ni prav nobenega dvoma. Zato bi se morda splačal napor, posredovati revijo v sleherno slovensko šolo in do slehernega našega učitelja, če to še ni doseženo.

8. DELEŽ ODDELČNIH DIDAKTIKOV PRI STROKOVNEM ORGANIZIRANJU SLOVENSКИH UČITELJEV GEOGRAFIJE

Že večkrat je bilo pojasnjeno, zakaj je prišlo do ustanovitve Društva učiteljev geografije Slovenije (DUGS) in zakaj smo pri tem najbolj dejavno sodelovali geografi z oddelka. Naj ponovimo, da je bila to evropska pobuda in zgled, delno pa tudi posledica neučinkovitosti Komisije za geografsko vzgojo in izobraževanje pri ZGDS. Člani oddelka smo o takih pobudah, namreč, da potrebujejo učitelji geografije lastno strokovno društvo, slišali v Bruslju leta 1990 in 1992, kjer smo se prvič udeležili zasedanj Stalne evropske konference združenj učiteljev geografije (ESCGTA, sedaj EUROGEO). Do dejanske ustanovitve DUGS-a je po nekajletnem obotavljanju prišlo jeseni 1998. Od takrat dalje se je vodstvo DUGS-a sicer zamenjalo trikrat, a društvo je v tem času vsekakor upravičilo svoj obstoj. Zlasti podeljevanje priznanj uspešnim učiteljem geografije (doslej štirikrat) in enkrat letno organiziranje tabora šolskih geografov (Vojsko, Prekmurje, Ljutomer), pa tudi organiziranje posebnih predavanj ali prireditev so bile doslej najbolj odmevne akcije. DUGS delno igra pravzaprav vlogo zgoraj omenjene Komisije... pri Zvezi geografov Slovenije, katere član je, delo Komisije pa je tudi zato začasno zamrznjeno. Tudi za prihodnost DUGS-a je izjemnega pomena, da pokaže svojo vitalnost, učitelji geografije pa so v njegovem okviru povsem neodvisni pri načrtovanju in izvajanju svoje dejavnosti. Čeprav bi bilo število članov DUGS-a lahko precej večje, to ne more biti in ni ovira, da ne bi bili učitelji geografije lahko hkrati tudi člani posameznih regijskih geografskih društev ali celo Zveze geografov Slovenije neposredno. Za nadaljni obstoj in uspešno delovanje DUGS-a je dovolj dobrih zgledov po svetu, npr. angleška Geographical Association, kot smo že nekoč pisali (Kunaver 1999).

9. ZAKLJUČEK

Dovolj je razlogov za sklepno ugotovitev, da slovenska didaktika geografije v zadnjih desetletjih napreduje bolj kot je v desetletjih pred osamosvojitvijo Slovenije, ko so za didaktično izobraževanje bodočih učiteljev geografije skrbeli bodisi zunanji sodelavci ali pa nekateri redni učitelji, vendar zgolj z majhnim deležem pri tem. Od leta 1986 se je Oddelku za geografijo kontinuirano posrečilo imeti v ta namen učitelja in asistenta, čeprav ne eden

ne drugi nista bila v celoti zaposlena samo s tem delom. Napredovala je tudi miselnost na oddelku, ki npr. ne nasprotuje več diplomskim delom iz didaktike geografije, po novem celo ne tistim iz medpredmetne strokovne problematike. A didaktiki geografije in njihovim nosilcem ostajajo za naprej številne naloge, ki nikoli ne bodo izgubile na svoji aktualnosti. Taka je v prvi vrsti borba za uveljavljanje predmeta na vseh ravneh šolanja. V zadnjem času smo že spet priča poskusom zmanjševanja pomena predmeta in posledično njegovemu ukinjanju na nekaterih strokovnih šolah. Iz časov kurikularne reforme ne moremo v tej zvezi pozabiti nemogočih stališč nekaterih šolskih strokovnjakov, ki so nas v dokazovanju o nepomembnosti geografije za frizerke in dimnikarje pa tudi za nekatere druge strokovne poklice poskušali odpraviti z levo roko. Dejstvu, da geografija spada med najpomembnejše in praktično nepogrešljive splošnoizobraževalne predmete, se ne smemo nikoli odreči, ga pozabiti ali zanemariti. To pa terja trdo in brezkompromisno borbo in dokazovanje, pri čemer pomagajo le vztrajnost, inovativnost v geografski vzgoji in izobraževanju ter nenehno raziskovanje. Tudi nekateri učbeniki, ki smo jih v času kurikularne reforme in po njej v prizadevanju po čim širši uporabnosti geografskega znanja napisali za poklicne šole, brez dvoma spadajo med omenjene inovacije in nekakšne didaktične raziskovalne dosežke.

Zato znanstveni, a v prakso usmerjeni didaktiki geografije tudi za prihodnje ostane edino le raziskovanje, intenzivno delo z bodočimi učitelji geografije, širjenje znanja, primerjave z dosežki in izkušnjami drugih narodov, držav in skupnosti ter njihova smiselna uporaba, ob hkratni dovolj tesni povezavi z neposredno šolsko geografijo in njenimi nosilci, učitelji geografije.

Naj za konec poudarimo pomembnost še enega vidika, v tem primeru političnega, pri katerem je lahko didaktika geografije izjemno koristna, če ne celo nenadomestljiva. Zaskrb-ljujoče je namreč stanje geografskega poznavanja sosednjih držav, a ne toliko pri nas kot pri naših največjih sosedah. To za prihodnost razumevanja in sodelovanja med sosednjimi narodi, kot smo omenili že zgoraj, ni dobro. Morda ni povsem odveč razmišljati, kako bi na to opozorili Evropsko unijo, da bi se zganila tudi v smeri uravnoteženja izobraževalnih vsebin in boljšega medsebojnega poznavanja Evropejcev.

Viri in literatura

- Atlant. Založba ZRC. Ljubljana 2005 (faksimile dela Mateja Cigaleta, 1869–77 z dodatnimi študijami).
- Bratec Mrvar, R. 2000: Blaž Kocen (1821–71) – didaktik, kartograf in geograf. Diplomsko delo, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Bratec Mrvar, R., Kladnik, D., Kunaver, J., Vidrih, R. 2008: Janez Jesenko – pomemben geograf in mislec druge polovice 19. stoletja. Glasnik Slovenske maticе 32 (posebna izdaja), str. 167–181. Ljubljana.
- Kolenc Kolnik, K., Resnik Planinc, T. 2006: Izzivi prenove gimnazijskega programa z vidika geografskega izobraževanja. Geografski obzornik 53, 4, str. 22–26. Ljubljana.
- Kunaver, J. 1989: Didaktika geografije včeraj, danes in jutri. Dela 6, str. 40–51. Ljubljana.
- Kunaver, J. 1997: 10 let Ilešičevih dnevov in stalno spopolnjevanje učiteljev geografije. Geografija v šoli 6, 2–3, str. 2–6. Ljubljana.

- Kunaver, J. 1999: Šolska geografija v Sloveniji na prelomu stoletja. Dela 14, str. 77–90. Ljubljana.
- Kunaver, J. 2002: Strokovni in osebostni razvoj učitelja geografije v vseh življenjskih obdobjih. Geografija v šoli 11, 1, str. 3–9. Ljubljana.
- Kunaver, J. (ur.) 2005: Slovenska šolska geografija s pogledom v prihodnost. DZS. Ljubljana.
- Kunaver, J. (ur.) 2009a: Blaž Kocen, 1821–1871. Življenje in delo očeta Kocenovih atlasov. Slovenska matica. Ljubljana.
- Kunaver, J. 2009a: Znanstvena in strokovna raven objavljanja v naši edini šolski geografski reviji. Geografija v šoli 18, 2. Ljubljana (v tisku).
- Kunaver, J., Buser, S., Drobňak, B., Klemenčič, M. M., Lovrenčak, F., Luževič, M., Pak, M., Senegačnik, J. 1995: Obča geografija za 1. razred srednjih šol. DZS. Ljubljana.
- Marentič Požarnik, B. 2005: Vpetost v sodobna pojmovanja učenja in pouka – nujnost in hkrati izziv za geografsko izobraževanje. V: Slovenska šolska geografija s pogledom v prihodnost. DZS, str. 19–23. Ljubljana.
- Plut, D. 1989: Ob 70-letnici poučevanja in raziskovanja geografije na ljubljanski univerzi. Dela 6, str. 1–8. Ljubljana.
- Resnik Planinc, T. 2001: Zahtevnejše geografske učne vsebine kot izobraževalni problem. Doktorska disertacija, Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani. Ljubljana.
- Resnik Planinc, T., Kosten Zabret, S. 2006: Kompetence učitelja geografije z vidika bodočih učiteljev geografije. V: Teorija in praksa v izobraževanju učiteljev. Center za pedagoško izobraževanje Filozofske fakultete, str. 53–68. Ljubljana.

RECENT RESEARCH AND TEACHING ACTIVITIES AND ACHIEVEMENTS OF THE GEOGRAPHY TEACHING PROGRAMME AT THE UNIVERSITY OF LJUBLJANA

Summary

This article looks at some of the most important issues relating to the development of geography teaching and of the Geography Teaching Programme at the Department of Geography at the University of Ljubljana, and indirectly also of geography education in Slovenia. We have addressed similar topics twice before, in *DELA* (Proceedings) 6, in 1989 and 14, in 1999. On this occasion, we start by noting that the training of geography teachers has now been taking place at the University of Ljubljana for 90 years. We also mention the study of the history of Slovenian geography, and some of its most important early practitioners in the second half of the 19th century.

A growing group of experts, including in recent times also younger ones, which is an encouraging development, has been successfully dealing with theoretical and practical issues in school geography and geography teaching. However, we are not entirely satisfied with the level of interest in postgraduate studies in this field. In the period from 1979–2006 there

were 10 master's degrees awarded, and three are currently in progress. Six doctoral degrees were awarded in the period from 1980–2002. The number of senior theses on the didactics of geography is growing, including in study programmes that are multi- and interdisciplinary in approach.

The Department of Geography and its Geography Teaching Programme have indirectly contributed to the creation and development of the main centre of geography teaching at the University of Maribor. The science of geography education has become well established at the department and in Slovenia thanks in large part to the establishment of a regular professorship for geography teaching from 1986 on, to its successors, and to qualified assistant lecturers. An important fact is that geography at the Ljubljana Faculty of Arts has the most well developed and comprehensive programme of study in geography teaching. This is especially the case for arranging of teaching practicums at primary and secondary schools, despite the still not fully resolved problems of suitable recompense for teachers and mentors.

For the successful work of the Geography Teaching Programme, the attitude towards school geography is also important. In recent years this has improved considerably within the profession, due in part to the successful advocacy of our professional interests during the time that the school curriculum in Slovenia was undergoing reform, to the functions and obligations relating to the teaching of geography taken on by geographers outside schools as well, to the marked improvement in the quality of geography textbooks and hence indirectly of geography lessons, and to the efforts to publicize the work of colleagues in the programme, including internationally. With respect to the last, we have been quite successful in a number of respects: we organized an international symposium in Ljubljana (1993), we are in regular contact with EUROGEO (the European Association of Geographers) and organized its meeting in Bled (2004), we participate in meetings on geography education in transition countries, including one in Maribor (2001), we are member of HERODOT, we cooperate in the R.A.V.E. project, and we have close personal contacts with some of the leading contributors to the development of geography education in Europe and the world (Dr. Hartwig Haubrich). Members of the programme have also been instrumental in the founding of the Society of Geography Teachers of Slovenia (1998), in the development of geography as a school subject during the period of curriculum reform, and in the revising and updating of school textbooks in the second half of the 1990s and later.

The programme throughout its existence has strived for the best possible preparation of future teachers of geography as well as for their continuing education as professionals, through the establishment of Ilešič Days, an annual meeting and seminar for teachers of geography (beginning in 1987), and through publications. Due to the increasing supply of educational materials on the market, though unfortunately not always of the highest quality, the significance of Ilešič Days has been somewhat reduced, which is to be regretted. Nevertheless, the Ilešič Days event still has a promising future, due primarily to its high quality, but this is not always dependent solely on the efforts of the department and the programme. With respect to recent publications, the importance of some articles on the topics of the qualifications and continuing education of geography teachers, the valuation of geographical space for the needs of school lessons and geography education, and the gymnasium geography curriculum should be emphasized. Members of the programme and the faculty contributed

six articles to the book *Slovenian School Geography and its Future* (2005), a joint effort by Slovenian specialists in geography education. We attempted to present in an integrated way the most important tasks and problems in this field, and to bridge the gap between theory and practice as well as between specific Slovenian conditions and the world (Kunaver 2005). The journal *School Geography*, which was founded by our department in 1991, offers the most opportunities for publishing articles. The journal is edited by the National Education Institute of Slovenia, with whom we actively collaborate, but we have some criticisms with respect to the inconsistency of citations and quality of articles. The journal should also be made more attractive for more demanding readers and writers.

In conclusion, we find that the field of education and teaching, including geography education, is extremely dynamic and thus does not allow a moment's rest. Neither does it permit a feeling that the position of the subject is untouchable and unchangeable. Constant growth, education, innovation, and publicizing of achievements, including internationally, are necessary regardless of differences in the size and importance of particular countries. For this reason the field of geography education in Slovenia should be more actively involved in addressing the problems of relations between neighboring countries, mutual respect, and cooperation, which requires the highest possible level of mutual knowledge within the European Union, and with this the most up-to-date teaching of geography.

(Translated by Jean McCollister)